

УДК 378.1

**Микола Пшеничних,
Тетяна Пшеничних**

ОРГАНІЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У сучасних умовах становлення України однією з найважливіших цілей суспільства в галузі вищої освіти є формування у майбутніх спеціалістів творчого, дослідницького мислення, пізнавальної активності та самостійності в навчанні.

Сьогодні в усіх сферах людської діяльності зростає попит на фахівців з вищою освітою. Головною метою навчальних закладів має стати підготовка висококваліфікованих спеціалістів, майстрів своєї справи.

Психолого-педагогічною основою гуманізації навчання є особистісно орієнтований підхід, який передбачає цілісний розвиток особистості, забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчально-виховному процесі. Тому сьогодні особливого значення набуває не передача інформації, а активізація самостійності суб'єкта навчання, його здатності творчо осмислювати, запам'ятовувати та відтворювати набуті знання.

Демократизація системи освіти в нашій країні передбачає, в першу чергу, вживання конкретних заходів із подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу педвузу, спрямованого на забезпечення високого рівня професіоналізму кожного студента. Таким чином, формування творчої особистості студента повинно стати найважливішою частиною духовного життя суспільства та системи вищої освіти.

У зв'язку з цим постає необхідність організації творчої діяльності студентів при вивченні дисциплін психолого-педагогічного циклу вже на першому курсі. Творче ставлення до життя, навчання формується, в першу чергу, відповідним стилем навчально-виховного процесу, реалізація якого докорінно пов'язана з реформою всіх структур освіти.

На думку Е. Іпатова, зміст навчального курсу, методи викладання, принципи оцінки, форми забезпечення ресурсами – все це різні боки організації навчального процесу. Він наполягає на тому, що в процесі вивчення дисциплін необхідно робити акцент центронування не на викладачеві, а на студентові, де на перший план виводиться функція навчання. Така модель найбільш відповідає вимогам часу, вона сприяє активізації студентів, виробленню у них креативного мислення, навичок самостійної роботи тощо [2].

Творчість є предметом дослідження багатьох філософів, педагогів, психологів: В. Андрєєва, М. Бердяєва, В. Бехтерева, Л. Виготського, І. Волкова, М. Лазаревої, Ю. Львової, Б. Нікітіної, В. Полонського, А. Спіркина та ін.

Проблемам виховання і формування творчої особистості студентської молоді присвячені роботи А. Данілової, С. Зинов'єва, Н. Кузьміної, Т. Сущенко, Н. Федоренко, М. Черкасова.

Дослідженнями вітчизняних фахівців в аспекті творчості доведено, що при розробці нових технологій розвитку творчої особистості слід враховувати певні фактори, зокрема, такі як: природу особистості, рівень готовності педагогів до диференційованого навчання та виховання, рівень знань та умінь студентів, потреби суспільства.

Мета статті полягає у розкритті особливостей організації творчої діяльності майбутнього вчителя при вивченні предметів психолого-педагогічного циклу.

Спираючись на позитивний досвід, слід зазначити об'єктивну потребу освіти у вивченні засобів організації процесу розвитку творчого потенціалу майбутнього вчителя, що сприяють освоєнню доступних видів творчої діяльності, забезпеченню нагромадження суб'єктивного творчого досвіду як основи педагогічної діяльності, без якої самореалізація особистості стає малоефективною.

У сучасних умовах, коли значна кількість учителів активно підключилася до експериментально-дослідницької діяльності, бере активну участь у інноваційних процесах, зростають особливі вимоги до творчого потенціалу та культурного саморозвитку особистості. Творчий саморозвиток учителя – це інтегрована характеристика його процесів «самості», серед яких компонентами виступають самопізнання, творче самовиявлення, самодосконалість, творча самореалізація у його професійно-творчому становленні.

Особливі труднощі у саморозвитку вчитель відчуває у зв'язку з тим, що йому недостатньо методологічної культури, дослідницьких умінь і здібностей. Це, у свою чергу, призводить до того, що вчитель втрачає інтерес до експериментально-дослідницької діяльності. У зв'язку з цим творчий потенціал майбутнього вчителя необхідно формувати ще на етапі його підготовки до професійно-педагогічної діяльності у вузі.

Філософи і психологи звертають увагу на те, що особистість цілісно сприймає, усвідомлює себе у цьому світі як «Я». Шлях до творчості вчителя починається з усвідомлення, а головне, із створення «Я – концепції» творчого саморозвитку.

Щоб стимулювати роздуми про самого себе, про свої цілі, ціннісні орієнтації, творчі здібності, професійну майстерність, учителю необхідно подивитися на себе з позиції минулого, сучасного й майбутнього. Порівняльний аналіз дозволить зробити висновок про те, у якому напрямі йде саморозвиток: спостерігається прогрес або цей процес уповільнюється.

Для розробки «Я-концепції» творчого саморозвитку також важливо, наскільки вчитель об'єктивно оцінює себе. Щоб відповісти на це питання, рекомендується співставити свою оцінку з оцінкою інших учителів,

адміністрації, учнів. Порівнюючи ці результати, він знайде один із трьох варіантів: а) ви недооцінюєте себе; б) ви переоцінюєте себе; в) ви об'єктивно оцінюєте свої здібності та особистісні якості.

Треба визначити, що при розробці «Я-концепції» творчого саморозвитку вчителю доведеться осмислити й урахувати, до якого типу культури він віднесе себе, які стратегії життєдіяльності представляють для нього особливу цінність і особливу значимість.

При підготовці майбутнього вчителя з його «Я-концепцією» треба особисто ставити перед ним запитання: «У чому сенс життя?», «Які пріоритетні цілі життя?», «Які творчі здібності й інші особистісні та професійні якості потрібно розвивати в себе?», «Що робити для подальшої освіти і самоосвіти?».

Для корекції «Я-концепції» майбутнього вчителя ми пропонуємо дати відповідь на запитання:

- визначте свої проблеми і пріоритетні стратегії свого творчого розвитку;
- які особистісні якості, навички ви бажали б змінити?;
- які знання ви бажаєте отримати і які вміння бажано було б розвинути вам?
- яку філософську, педагогічну, психологічну, методичну літературу ви плануєте прочитати?
- з досвідом роботи якого вчителя ви плануєте ознайомитися?
- з якою доповіддю плануєте виступити на науково-методичному семінарі?
- яку роботу плануєте вести щодо оволодіння технологією виховання (навчання) або її вдосконалювати?
- які семінари, конференції ви плануєте відвідати?

Навчальний процес педагогічного вузу повинен бути спрямований на формування у майбутнього вчителя творчого потенціалу як основи педагогічної діяльності та компонента творчої праці.

Досягти цього можливо, дотримуючись таких умов:

- якісне засвоєння наукової термінології та основних педагогічних понять; наявність міжпредметних зв'язків, особливо зв'язку педагогіки та психології; постійне застосування етичних знань у педагогічній практиці, їх єдність;
  - упевненість у дієвості педагогічної науки, віра в позитивні можливості виховного процесу;
  - установлення чітких дефініцій при вивченні ідентичних тем у курсі різноманітних навчальних дисциплін;
  - формування життєвого та педагогічного досвіду студентів, опора на нього;
  - підсилена увага до актуальних і гострих проблем сучасної школи
-

та педагогіки, їх сучасна наукова трактовка;

- проблемний виклад основних тем курсу педагогіки та психології;
- опора на самостійність та активність студентів при ознайомленні з поточною (періодичною) психолого-педагогічною інформацією, при вивченні та узагальненні передового педагогічного досвіду [4].

Таким чином, творчість у школі можна запровадити лише через творчість учителів. На кожному уроці, у викладі будь-якого предмета можливе – і навіть бажане – навчання мисленню. На практиці важко створити щось нове, якщо неперервно виконувати неактуальні, але добре засвоєні функції.

На нашу думку, система підготовки майбутнього вчителя до творчої праці повинна включати:

- 1) розвиток самостійності та пізнавальної активності студентів при вивченні кожного навчального предмету, орієнтація навчання на інтенсивний розвиток мислення як основи пізнавального процесу;
- 2) постійне збагачення духовного світу студента в позааудиторній та виховній роботі, оскільки без цього ніяка творчість неможлива; потрібен синтез професіоналізму, ерудиції та багатого життєвого досвіду;
- 3) якісне володіння провідними педагогічними вміннями, навичками, їх регулярне та вільне використання в праці та навчанні;
- 4) розвиток дослідницьких якостей студента, виховання і самовиховання здібностей, які необхідні для педагогічної творчості.

Доведено, що будь-яка діяльність може бути як репродуктивною, так і творчою. Це стосується і науки, і техніки, і мистецтва, і педагогічної діяльності. На думку дослідниці О. Медведєвої, всі ці прояви творчості безпосередньо базуються на певних визначеннях психічних процесів. Особливість педагогічної творчості полягає в підготовці особистості, спроможної проявити себе у різноманітних сферах людської діяльності творчо [3].

Аналіз психолого-педагогічних закономірностей творчої діяльності студента доводить, що навчально-творчою є діяльність вищого рівня, спрямована на вирішення творчих ситуацій, орієнтована на максимальне використання природних задатків особистості.

Який би не був гарний викладач, ніякі новітні технології, методичні рекомендації, матеріально-технічна база університету не допоможуть студенту стати висококласним фахівцем, якщо він сам не захоче вчитися. Тож, перш за все, досягнення будь-якого результату залежить від людини, її бажання та волі.

Актуальним є питання створення належних умов і залучення цілеспрямованих заходів щодо розвитку пізнавально-творчих здібностей студентів при вивченні предметів «Теорія виховання», «Теорія навчання», «Психологія педагогічної діяльності», «Психологія виховної діяльності»,

«Педагогічна психологія», «Методика виховної роботи». Поставлене завдання, з нашої точки зору, потребує комплексних удосконалень навчального процесу з урахуванням принципів:

- індивідуальне й диференційоване навчання з наданням можливості вибору завдань студента (за вимогами кредитно-модульної системи);
- постановка й вирішення проблемних і творчих ситуацій засобами системного виконання репродуктивно-творчих, дослідницьких і творчих завдань різних за типами, видами й формами виявлення;
- діалогічність і комунікативність навчання з метою розвитку саморегулятивних і комунікативних здібностей студентів;
- створення психологічно сприятливого клімату в колективі, коли викладач і студент виступають активними й взаємодіючими суб'єктами діяльності.

З точки зору О. Акімової, необхідно використовувати ідею вільного вибору студентами творчих завдань різного рівня складності. Тому весь педагогічний цикл у її авторській моделі був розроблений в трьох варіантах складності:

«1) основний, передбачав засвоєння навчального матеріалу на рівні державного стандарту;

2) підвищеної складності, орієнтований на вивчення додаткової літератури з теми, розв'язання педагогічних завдань, виконання мікро-рефератів та інших робіт;

3) творчий, розрахований на самореалізацію студента, передбачав виконання оригінальних робіт із навчання і виховання дітей, написання творів-роздумів із приводу різних підходів до вирішення складних педагогічних проблем та ін.» [1, с. 6].

Особливо важливими є, на наш погляд, практичні результати досліджуваної проблеми, а саме – формування потреби в творчості у процесі соціалізації особистості в системі освіти. Творчість можна сформулювати тільки творчістю, а творча думка може бути передана від людини до людини тільки у процесі безпосередньої творчої взаємодії. Тому надзвичайно високою у системі освіти має стати роль творчої особистості вчителя, причому не просто дипломованої особи, а науковця, митця.

Для педагогічної творчості важливою має бути емпатична універсальна здатність, що, до речі, є основою будь-якої творчості, – здатність співпереживати, перевтілення, оперування творчими образами.

Таким чином, однією із головних вимог до професійної компетенції майбутнього педагога виступає здатність до творчості та саморозвитку. Можна констатувати, що викладання та зміст предметів психолого-педагогічного циклу сприяє зростанню професіоналізму знань, спілкування, забезпечує розвиток цілісної творчої особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова О. Особистісна обумовленість творчого мислення майбутнього вчителя / О. Акімова // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць / [ред. кол. О. Г. Мороз, Н. В. Гузій та ін.]. – К. : НПУ, 2007. – Вип. 6(16). – С. 3–7.
2. Іпатов Е. Проблеми сучасної вищої освіти. / Е. Іпатов // Творчість та освіта у вимірах ХНІ ст. : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (12–13 травня 2005 р., м. Київ). – К. : УВЦ «Видавництво «Екмо», 2005. – С. 101–102.
3. Медведєва О. Психолого-педагогічний феномен творчості особистості / О. Медведєва // Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць / [ред. кол. О. Г. Мороз, Н. В. Гузій та ін.]. – К. : НПУ, 2007. – Вип. 6(16). – С. 36–38.
4. Полянничко О. М. Структурна модель творчої самореалізації викладачів ВНЗ в умовах неперервного професійного розвитку / О. М. Полянничко, М. Й. Ільницький, А. А. Еретик // Педагогічні науки. Неперервна освіта: проблема, пошуки, перспективи : [зб. наук. праць]. – Суми : Сумський державний університет, 2007. – С. 314–317.
5. Саяпіна С. А. Організація творчої діяльності студентів педвузу у процесі вивчення курсу теорії виховання. / С. А. Саяпіна // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – Випуск 49. – С. 311–313.